

» et accepturi estis non post multos hos dies. At illi quidem
 » convenientes interrogabant eum, dicentes: Domine, si in
 » tempore hoc restitues regnum Israël? Quibus respondens
 » dixit: Non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ
 » Pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem
 » Spiritus sancti supervenientem in vos, et eritis mihi testes
 » in Jerusalem, et in tota Judæa, et Samaria, et usque in
 » totam terram¹. » Ecce et hic manifestatum est unde cœp-
 » tura, et quo usque perventura esset Ecclesia.

XXVIII. Quid ad hæc dicunt qui Christianos se super-
 » bissime dicunt, et Christo apertissime contradicunt? Nos
 » hanc Ecclesiam tenemus, contra istas divinas voces nullas
 » humanas criminationes admittimus. Movet enim nos plu-
 » rimum, quod Dominus noster, cui non credere sacrile-
 » gum et impium est, novissimis verbis suis, quæ habuit in
 » terra, hæc primitivæ Ecclesiæ documenta salubria et no-
 » vissima dereliquit. His enim dictis mox ascendit in cœlum:
 » præmunire voluit aures nostras adversus eos, quos proce-
 » dentibus temporibus exurrecturos esse prædixerat, et
 » dicturos: « Ecce hic est Christus, ecce illic². » Quibus ne
 » crederemus admonuit. Nec ulla nobis excusatio est, si
 » crediderimus contra vocem pastoris, tam claram, tam aper-
 » tam, tam manifestam, ut nemo vel obtusus et tardus
 » corde possit dicere. Non intellexi. Quis enim non intelligat:
 » Sic oportebat Christum pati, et resurgere tertia die, et
 » prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem
 » peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusa-
 » lem³? » Quis non intelligat, « Eritis mihi testes in Je-
 » rusalem, et in tota Judæa, et Samaria, et usque in to-
 » tam terram? His dictis, elevatus est, et nubes suscepit
 » eum, et viderunt eum euntem in cœlum⁴. » Quid hoc
 » est rogo? Cum verba novissima hominis morientis audiun-

¹ Act. 1, 1-10. — ² Matth. xxiv, 23. — ³ Luc. xxiv, 46. — ⁴ Act. 1, 8.

tur ituri ad inferos, nemo eum dicit esse mentitum, et
 » impius judicatur hæres, qui forte illa contemperit: quo-
 » modo ergo effugiemus iram Dei, si vel non credentes, vel
 » contemnentes repulerimus verba novissima, et unici Filii
 » Dei, et nostri Domini ac Salvatoris, et ituri in cœlum, et
 » inde prospecturi quis ea negligat, quis observet; et inde
 » venturi, ut de omnibus judicet? Habeo manifestissimam
 » vocem pastoris mei, commendantis mihi et sine ullis
 » ambagibus exprimentis Ecclesiam: mihi imputabo si ab
 » ejus grege, quod est ipsa Ecclesia, per verba hominum
 » seduci atque aberrare voluero; cum me præsertim admo-
 » nuerit dicens: « Quæ sunt oves meæ, vocem meam au-
 » diunt, et sequuntur me¹. » Ecce vox ejus clara et
 » aperta: hæc audita qui eum non sequitur, quomodo se
 » ovem ejus dicere audebit? Nemo mihi dicat, O quid dixit
 » Donatus, o quid dixit Parmenianus, aut Pontius, aut qui-
 » libet illorum. Quia nec catholicis episcopis consentien-
 » dum est, sicubi forte falluntur, ut contra canonicas Dei
 » Scripturas aliquid sentiant. Sed si custodito unitatis et
 » charitatis vinculo in hoc incidunt, fiet in eis quod
 » Apostolus ait: « Et si quid aliter sapitis, hoc quoque
 » Deus vobis revelabit². » Jam vero istæ divinæ voces de
 » universa Ecclesia, ita manifestæ sunt, ut contra eas nisi
 » hæretici animosa perversitate et cæco furore latrare non
 » possint.

XXIX. Sed prædictam demonstravimus Ecclesiam in
 » verbo Dei sponso ejus, sive per Legem, et Prophetas, et
 » Psalmos, sive per os proprium, ab Jerusalem cœpturam,
 » et perventuram usque ad terminos orbis terræ, quomodo
 » autem cœperit ab Jerusalem, et in omnes gentes inde dif-
 » fusa fructificet, in eodem verbo Dei etiam per Apostolos
 » demonstratur, sicut scriptum est in Actibus Apostolorum,

¹ Joan. x, 27. — ² Philip. iii, 15.

quod jam commemoravi dixisse Dominum : « Eritis mihi
 » testes in Jerusalem, et in tota Judæa, et Samaria, et
 » usque in totam terram. » Deinde sequitur : « Hæc cum
 » dixisset, videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit
 » eum ab oculis eorum. Et cum intuerentur in cœlum
 » euntem illum, ecce duo viri astiterunt illis in veste
 » candida, qui et dixerunt : Viri Galilæi, quid statis respi-
 » cientes in cœlum? Iste Jesus qui assumptus est a vobis in
 » cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem
 » in cœlum. Tunc reversi sunt in Jerusalem a monte qui
 » vocatur Elæon, qui est juxta Jerosolymam sabbati ha-
 » bens iter. Et cum introissent, ascenderunt in supe-
 » riora, ubi erant inhabitantes, Petrus et Joannes, Jaco-
 » bus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomæus et
 » Matthæus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas
 » Jacobi. Hi omnes erant asservientes unanimes orationi
 » cum mulieribus et Maria, quæ fuit mater Jesu, et fra-
 » tribus ejus. In his autem diebus surgens Petrus in medio
 » discipulorum, dixit, erat autem turba hominum circi-
 » ter centum-viginti. » Deinde narratur, Petro faciente
 » sermonem, quemadmodum Mathias in locum Judæ tradi-
 » toris Domini subrogatus sit. Et post ejus ordinationem se-
 » quitur Scriptura dicens : « Et cum complerentur dies
 » Pentecostes, erant omnes simul in unum : et factus est
 » repente de cœlo sonus, velut decurrentis spiritus vehe-
 » mentis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes ;
 » et visæ sunt illis distributæ linguæ velut ignis : conse-
 » dit autem super unumquemque eorum, et repleti sunt
 » omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis,
 » prout Spiritus dabat pronuntiare illis. Erant autem in-
 » habitantes in Jerusalem Judæi viri religiosi, ex omni
 » gente quæ est sub cœlo. Cumque facta esset hæc vox,

¹ Act. 1, 8-15.

» convenit multitudo, ac mente confusa est, quia audie-
 » bat unusquisque eorum sua lingua loquentes eos. Stu-
 » pebant autem et mirabantur ad invicem dicentes :
 » Nonne omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quo-
 » modo nos audivimus unusquisque propriam linguam,
 » in qua nati sumus? Parthi, et Medi, et Elamitæ, et qui
 » inhabitant Mesopotamiam Judæi, et Cappadociam,
 » Pontum, et Asiam, Phrygiamque et Pamphyliam, Æ-
 » gyptum, et partes Lybiæ, quæ sunt ad Cyrenen, et
 » qui advenerant Romani, Judæique, et advenæ, Creten-
 » ses, et Arabes audiebant loquentes illos suis linguis
 » magnalia Dei. Stupebant autem et hæsitabant ad invi-
 » cem dicentes : Quidnam vult hoc esse? Alii vero irride-
 » bant eos, dicentes : Quia musto repleti sunt isti. Stans
 » vero Petrus cum undecim Discipulis, elevavit vocem
 » suam, et locutus est dicens : Viri Judæi, et universi qui
 » habitatis Jerusalem, hoc vobis notum sit : » et cætera,
 » quibus eos exhortabatur ad fidem. Quæ cum terminasset,
 » sequitur Scriptura ita narrans. « His igitur auditis, com-
 » puncti sunt corde, dicentes ad Petrum et ad Apostolos :
 » Quid faciemus, viri fratres? Ostendite nobis. Petrus
 » autem dixit ad eos : Pœnitentiam agite, et baptizetur
 » unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remis-
 » sionem peccatorum, et accipietis gratiam Spiritus
 » sancti. Vobis est enim promissio, et filiis vestris, et om-
 » nibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Domi-
 » nus Deus noster. Et aliis quidem verbis plurimis testifi-
 » cabatur eis dicens : Salvamini a generatione prava hac.
 » Illi vero recepto verbo hoc, crediderunt, et baptizati
 » sunt. Et adjectæ sunt in illa die animæ circiter tria mi-
 » lia ¹. » Ecce quemadmodum cœpta est ab Jerusalem,
 » inde itura Ecclesia per omnes linguas : quod etiam præsig-

¹ Act. 11, 1 ad finem.

natum est in eis, qui ibidem constituti accepto Spiritu sancto linguis omnibus sunt locuti.

XXX. Jam per alias gentes quemadmodum ierit, quod etiam ipse Petrus prædixerat, ubi ait : « Vobis est pro-
» missio et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quos-
» cumque advocaverit Dominus Deus noster : » deinceps videamus. Narrantur enim consequenter ea, quæ tunc gesta sunt Jerosolymis usque ad passionem Stephani diaconi : ubi etiam Saulus commemoratur consentiens occisioni ejus. Qua completa, ita deinde narratur :
» Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia,
» quæ erat in Jerosolymis : omnesque dispersi sunt in regionibus Judææ, et Samariæ, exceptis Apostolis, qui remanserunt Jerosolymis ¹. » Videte quemadmodum deinceps impleatur, quod per ordinem Dominus dixerat :
» Eritis mihi testes in Jerusalem, et in tota Judæa, et Samaria, et usque in totam terram ². » Jam in Jerusalem factum erat : sequebatur in Judæa, et Samaria, propter quod illi dispersi sunt in regionibus Judææ, et Samariæ. Hoc enim de illis mox dicitur : « At illi qui dispersi erant, transeuntes per civitates et castella, evangelizabant verbum Dei ². » Quia vero ierant et Apostoli, audito quod recepisset Samaria verbum Dei, quando per impositionem manus eorum acceperunt Spiritum sanctum, ita dicitur de Petro et Joanne : « Petrus autem et Joannes testificati verbum Domini, rediebant Jerosolymam, multisque viris Samaritanorum evangelizabant transeuntes ⁴. » Deinde narratur de illo Eunuchio, qui rediens ab Jerosolymis, a Philippo baptizatus est : et de ipso Philippo dicitur : « Angelus autem Domini rapuit Philippum ab eo, et amplius non vidit eum Eunuchus. » Ibat autem via sua gaudens : Philippus autem inventus

¹ Act. viii, 1. — ² Id. i, 8. — ³ Id. viii, 4. — ⁴ Ibid. 25.

» est venisse in Azotum. Unde revertens evangelizabat per omnes civitates usque dum veniret in Cæsaream. » Sic ergo invenitur et per Judææ et Samariæ civitates prædicatum Evangelium. Restabat ergo ut prædicaretur ex ordine etiam per omnes gentes, sicut Dominus dixerat :
» usque in totam terram. » Vocatur ergo Saulus de cælo, fit ex persecutore prædicator, et dicit de illo Dominus ad Ananiam : « Vade, quoniam vas electionis est mihi, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israël magnificari. Ego enim monstrabo ei quanta patietur propter nomen meum. » Jam itaque tenemus Ecclesiam in Jerusalem, et per totam Judæam, et Samariam. Unde apertissime paulo post dicitur : « Ecclesiæ quidem per totam Judæam, et Galilæam, et Samariam habebant pacem, instructæ et confirmatæ in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebantur. » Deinde paucis interpositis, venit ad eum locum, ubi Cornelius centurio credit, et cum suis baptizatus est, qui omnes gentiles erant incircumcisi. Quod antequam fieret, Petrus vidit in assumptione mentis, cum oraret, cælum apertum, et quatuor initiis ligatum vas quoddam tanquam linteum limpidum, in quo erat omne genus quadrupedum ac ferarum, et volucrum cæli. Et facta est vox : « Petre, surge, macta, et manduca. Ait autem Petrus : Domine, nunquam manducavi omne commune et immundum. » Et vox rursus ad eum, « Quæ Deus mundavit, tu communia ne dixeris. » Quod autem per hoc visum gentes credituræ significatæ sint, non opus est ut conjiciamus : ipse quippe Apostolus hoc exponit in illo vase sibi demonstratum. Cum enim ingressus esset domum ubi erat Cornelius, et multi convenissent, dixit ad eos : « Vos melius scitis, quomodo abominandum sit viro Judæo, jungi

¹ Act. ix, 15. — ² Ibid. 31.

» aut accedere ad alienigenam; sed mihi Deus ostendit,
 » nullum communem aut inquinatum dicere hominem. »
 Ita exposuit illam vocem, quam de animalibus in illo lin-
 teo demonstratis audierat, « Quæ Deus mundavit, tu ne
 » communia dixeris. » Jam cui non appareat, illo vase sig-
 nificatum orbem terrarum, cum omnibus gentibus?
 Unde etiam quatuor initiis erat alligatum, propter notissi-
 mas quatuor partes, Orientem et Occidentem, Austrum et
 Aquilonem, quas sæpissime Scriptura commendat. Jam
 vero Paulus missus ad gentes, quæ loca circumierit disse-
 minans verbum Dei, et natas confirmans Ecclesias, longum
 est commemorare. Cui Judæi cum restitissent Antiochiæ,
 ipse et Barnabas dixerunt ad eos: « Vobis oportebat primum
 » loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, et in-
 » dignos vos judicatis vita æterna, ecce convertimur ad
 » gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te lu-
 » men gentibus, ut sis in salutem usque in extremum
 » terræ¹. » Et sequitur dicens: « Audientes autem gentes,
 » perceperunt verbum Dei, et crediderunt quotquot erant
 » destinati in vitam æternam. » Ecce et hic commemora-
 tum est testimonium ex propheta Isaïa, quod et nos posui-
 mus, ut sit salus usque in extremum terræ².

XXXI. Ut ergo non commemorem gentes, quæ post
 Apostolorum tempora crediderunt, et accesserunt Eccle-
 siæ: illæ ipsæ solæ, quas in sanctis Litteris, in Actibus,
 in Epistolis Apostolorum, et in Apocalypsi Joannis inve-
 nimus, quas utrique amplectimur, et quibus utrique sub-
 dimur, dicant isti nobis quemadmodum Africana seditione
 perierint. Has enim accepimus, non ex conciliis conten-
 dentium episcoporum, non ex disputationibus novitiis,
 non ex forensibus vel municipalibus gestis; sed ex litteris
 sanctis canonicis. Antiochena Ecclesia, ubi primum ap-

¹ Act. xiii, 46-48. — ² Isaï. xlix, 6.

pellati sunt discipuli Christiani¹, quomodo potuit Afro-
 rum perire criminibus: Quis tam vehemens Africus tam
 longe potuit ablatam spargere pestilentiam, ubi nec no-
 mina eorum per quos ortum est, vel de quibus ortum est
 hoc malum, nota esse potuerunt, Athenis, Iconio, Listris?
 Quis delevit Ecclesias apostolico labore fundatas? In ex-
 tremis Epistolæ ad Romanos dicit idem Apostolus doctor
 gentium: « Audacius autem scripsi vobis ex parte, tan-
 » quam commemorans vos, propter gratiam quæ data est
 » mihi a Deo, ut minister sim Christi Jesu in gentibus
 » consecrans Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium ac-
 » ceptabilis, sanctificata in Spiritu sancto. Habeo ergo
 » gloriam in Christo Jesu ad Deum. Non enim audeo quid-
 » quam eorum loqui, quorum non perfecerit Christus
 » per me in obedientiam gentium verbo et opere, in po-
 » testate signorum et prodigiorum, in virtute Spiritu
 » sancti, ita ut ego ab Jerusalem et in circuitu usque in
 » Illyricum repleverim Evangelium Christi². » Quærite,
 Donatistæ, si nescitis, quærite ab Jerusalem per terrena
 itinera in circuitu usque in Illyricum quot mansiones sint:
 si tot Ecclesias computemus; dicite quemadmodum per
 Africanas contentiones perire potuerunt? Ad Corinthios,
 ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses, ad
 Colossenses, vos solas Apostoli Epistolas in lectione, nos
 autem et Epistolas in lectione ac fide, et ipsas Ecclesias in
 communione retinemus. Jam vero Galatia non una Ec-
 clesia est, sed in ea regione innumerabiles. Corinthios
 autem videte quemadmodum salutaverit: « Paulus Apos-
 » tolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus
 » frater, Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum sanctis om-
 » nibus, qui sunt in univera Achaïa³. » Quot putatis esse
 Ecclesias in universa Achaïa? Fortasse ubi Achaïa sit,

¹ Act. xi, 26. — ² Rom. xv, 15-19. — ³ 2 Cor. i, 1.

nescitis, et de tam incognita provincia tanta cæcitate judicatis, ut eam criminibus Afrorum periisse dicatis. Nonne plena sunt florentissimis Ecclesiis omnia loca, quæ Petrus nominavit, Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, Bithynia¹? Quid Joannes quibus scripsit, Smyrnæ, Pergamo, Sardis, Tiathyrae, Philadelphiae, Laodiciae, quæ sunt Ecclesiae²? Jam enim Ephesum commemoravimus. Dicat mihi aliquis vestrum, ubi sint, quantum ab invicem distent? Fortasse modo id quæritis, vel legendo vel audiendo cognoscere. Cognoscite ergo etiam quam longe ab Africa remotæ sunt, et dicite nobis, cur eas omnino vobis incognitas, et in Apostolicis litteris manifestatas tam sacrilega temeritate accusetis, et tanta dementia criminibus Afrorum periisse dicatis? Postremo quid de illis in sanctis canonicis Libris scriptum sit, scio: quid de illis vos dicatis, nescio. Certe sicut nos eas legimus Ecclesias Christi ex codicibus quos et vos veneramini: sic et vos ex codicibus quos et nos veneramur, quemadmodum perierint, legite nobis. An placet vobis, ut contra Ecclesias, quæ membra sunt unius Ecclesiae toto orbe diffusæ, quas nobis per Scripturas suas Spiritus sanctus commendavit et tradidit, undelibet prolata quælibet hominum maledicta credamus? Hoc quidem vobis placet, sed nobis non placet. Quibus autem justius placeat, et vos videtis; sed victi animositate, non vultis vinci veritate. Ecce sunt Scripturæ Dei, ecce sunt in eis Ecclesiae, et universali totius orbis nomine, et nominatim designatæ et expressæ: quid majores vestri collegis suis objecerint, nescierunt; quales ea causa iudices habuerit, nescierunt; quomodo ergo perierunt? Ecce sunt Scripturæ quibus credo, ecce sunt Ecclesiae quibus communico: ubi tibi lego nomina earum, ibi mihi lege crimina earum.

¹ I Petr. 1, 1. — ² Apoc. 1, 11.

XXXII. Si autem aliunde clamas vel recitas, nos post vocem pastoris nostri, per ora Prophetarum, per os proprium, per ora Evangelistarum nobis apertissime declaratam, voces vestras non admittimus, non credimus, non accipimus. « Quæ sunt oves meæ, inquit pastor cœlestis, » vocem meam audiunt, et sequuntur me¹. » Vox ejus de Ecclesia non est obscura. Quisquis ab ejus grege errare non vult, hunc audiat, hunc sequatur. Fidelissimus dispensator ejus doctor gentium in fide et veritate, quia ipse in eo loquebatur, hæc dicit: « Miror quod sic tam cito » transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi in » aliud Evangelium, quod non est aliud, nisi aliqui sunt » conturbantes vos, et volentes convertere Evangelium » Christi. Sed licet si nos, aut Angelus de cœlo vobis » evangelizaverit præter quam quod evangelizavimus vo- » bis, anathema sit. Sicut prædiximus, et nunc iterum » dico, si quis vobis evangelizaverit præter quam quod » accepistis, anathema sit². » Evangelizata est nobis Ecclesia per totum orbem terrarum futura. Hoc in Lege, et Prophetis, et Psalmis esse prænuntiatum ipse Dominus testificatus est, qui eam cœpturam ab Jerusalem et per omnes gentes permanaturam esse prædixit³, testes sibi futuros in Jerusalem, et in tota Judæa, et Samaria, et usque in totam terram, cum jam in cœlum ascenderet, prænuntiavit⁴. Hæc verba facta secuta sunt. Quomodo cœptum sit ab Jerusalem, et deinde processum in Judæam, et Samariam, et inde in totam terram, ubi adhuc crescit Ecclesia, donec usque in finem etiam reliquas gentes, ubi adhuc non est, obtineat, Scripturis sanctis testibus consequenter ostenditur: quisquis aliud evangelizaverit, anathema sit. Aliud autem evangelizat, qui periisse dicit de cætero mundo Ecclesiam, et in parte Donati in sola

¹ Joann. x, 27. — ² Gal. 1, 6-8. — ³ Luc. xxiv, 44. — ⁴ Act. 1, 8.

Africa remansisse dicit. Ergo anathema sit. Aut legat mihi hoc in Scripturis sanctis, et non sit anathema.

XXXIII. « Lego, inquit : Nam Enoch unus inter omnes homines placuit Deo, et translatus est : et postea » toto mundo aquarum inundatione deleto, solus Noë cum » conjuge et filiis et nuribus suis in arca meruit liberari¹. » Adjungunt etiam de « Loth, quod solus cum » filiabus de Sodomis liberatus sit². » De ipso quoque « Abraham, Isaac, et Jacob, quod pauci fuerint Deo placentes³ in terra idolis et dæmonibus dedita. Postremo » jam multiplicato populo Israël, jam temporibus regum » in terra promissionis, quæ fuerat omnibus duodecim » tribubus distributa, commemorant decem tribus divisas, » et traditas servo Salomonis⁴ : duas autem remansisse » filio Salomonis ad regnum, quod erat Jerusalem. Sic et » nunc, inquit, totus mundus apostatavit, nos autem » tanquam duæ illæ tribus in templo Dei, hoc est, in Ecclesia remansimus. Dominum etiam Jesum Christum » cum plurimi Discipuli sequerentur, septuaginta duobus » apostatantibus, soli cum illo duodecim remanserunt. » His atque hujusmodi exemplis hæretici suam paucitatem commendare conantur, et in sanctis Ecclesiæ multitudinem toto orbe diffusam blasphemare non cessant. Sed quæro ab eis, si (quod absit) nollem credere vera esse ista ipsa quæ ab eis commemorantur exempla, unde me convincerent? Nonne de Scripturis sanctis, ubi leguntur tanta manifestatione, ut quisquis illas Litteras in fidem recepit, non possit nisi et ista verissima confiteri? Porro si hæc exempla ideo cogerer credere vera esse, quia ibi scripta sunt, ubi non possem dicere falsa esse quæ scripta sunt, cur non et ipsi de Ecclesia toto orbe diffusa eisdem Scripturis credunt? Ecce nos omnia illa credimus; credant

¹ Gen. v, 24. — ² Id. vii, 1. — ³ Id. xix, 12. — ⁴ 3 Reg. xi, 11.

et ipsi quod ait Dominus : « Prædicari in nomine suo penitentiam, et remissionem peccatorum per omnes gentes, » incipientibus ab Jerusalem¹. » Credant quod ascensurus in cælum novissime dixit : « Eritis mihi testes in Jerusalem, et in tota Judæa, et Samaria, et usque in totam » terram². » Et illa, et ista vera esse credantur, et nulla inter nos contentio remanebit; quia nec illis veris ista, nec istis veris illa impediuntur. Et « ista, inquit, credimus, et » completa esse confitemur; sed postea orbis terrarum » apostatavit, et sola remansit Donati communio. » Hoc nobis legant, sicut legunt de Enoch, de Noë, et de Abraham, Isaac, et Jacob, et de illis duabus tribubus, quæ decem separatis reliquæ factæ sunt, et de duodecim Apostolis, qui cæteris apostatantibus remanserunt; et hoc similiter legant, et nihil resistimus. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt, sed suis contentionibus persuadere conantur : credo illa quæ in Scripturis sanctis leguntur, non credo ista quæ ab hæreticis vanis dicuntur. Sed quia se duabus illis tribubus, quæ cum Salomonis filio remanserunt, comparandos putant, legant, et eos hoc elegerit penitebit. Sic enim commemoratur in Scripturis ipsi duo populi. Pars quæ erat ad Jerusalem Juda nominatur : illa vero alia quæ cum servo Salomonis in ampliore numero segregata est, Israël vocatur. Legant quæ dicant Prophetæ de utrisque quemadmodum pejorem dicant Judam quam Israël, ita ut justificatam dicant aversatricem Israël peccatis prævaricatricis Juda³ : id est, tam gravia esse peccata hujus, ut in ejus comparatione illa justa dicenda sit. Nec hujus tamen, nec illius peccata obfuerunt aliquid justis, qui et hic et illic fuisse inveniuntur. Nam et in illa parte, quam pro exemplo perditionis ponunt, id est, in Israël, fuerunt sancti Prophetæ. Ibi erat ille memorabilis Elias,

¹ Luc. xxiv, 47. — ² Act. 1, 8. — ³ Ezech. xvi, 61.

ut de aliis taceam, cui etiam dictum est: « Reliqui mihi » septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante » Baal ¹. Ideo nequaquam pars illa populi, tanquam hæresis fuisse deputanda est. Deus enim easdem tribus jusserrat separari, non ut religio, sed ut regnum divideretur, et hoc modo vindicaretur in regnum Juda. Deus autem nunquam jubet schisma vel hæresim fieri. Neque enim quia et in orbe terrarum plerumque regna dividuntur, ideo et unitas christiana dividitur, cum in utraque parte catholica inveniatur Ecclesia.

XXXIV. Hoc ideo de Juda et Israël commemorandum arbitratus sum, maxime ut admoneantur isti, non obesse justis in medio impiorum constitutis, quidquid in ipsos populos propter impiorum multitudinem dicitur: ut desinant colligere testimonia, quæcumque sive per Prophetas, sive per os Domini, sive per Evangelistas in zizania vel paleam orbis terrarum dicta inveniuntur. Plerumque enim sermo divinus impias turbas Ecclesiæ, quæ nec in Ecclesia deputantur, tamen propter sacramenta, quæ cum sanctis communiter habent, quia inest in eis quædam forma pietatis, cujus virtutem negant, sicut ait Apostolus: « Habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes ²: » sic redarguit tanquam omnes tales sint, et nullus bonus omnino remanserit. Inde quippe admone-mur, in suo quodam numero eos dici omnes, id est, omnes filios gehennæ, quo eos Deus pertinere præscivit. Isti ergo vel imperite, vel fallaciter agentes, colligunt de Scripturis talia, quæ vel in malos bonis usque in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Judæorum dicta reperiuntur: et volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, ut tanquam defecisse ac periisse de toto orbe videatur. Desinant ergo talia proferre, si respondere huic Epistolæ volunt. Neque

¹ 3 Reg. xix, 18. — ² 2 Tim. iii, 5.

enim nos ita dicimus per totum orbem diffundi Ecclesiam, ut in sacramentis ejus solos bonos esse dicamus, ac non etiam malos, et eos etiam multo plures, ut in eorum comparisonem pauci sint, cum per se ipsos ingentem numerum faciant.

XXXV. Habemus innumerabilia testimonia, et de commixtione malorum cum bonis in eadem communione sacramenti; sicut Judas ab initio malus inter bonos undecim conversatus est: et de honorum paucitate, propter malorum plurium comparisonem; et rursus de honorum multitudine per se ipsam considerata. Ex quibus, ne longum faciam, pauca commemoro. Est in Canticis canticorum, quod de sancta Ecclesia dictum omnis Christianus agnoscit: « Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima » mea in medio filiarum ¹. » Unde appellat spinas, nisi propter malignitatem morum? Et easdem unde filias, nisi propter communionem sacramentorum? Videt etiam hic Ezechiel signatos quosdam, ne cum malis pariter interirent, de quibus ei dicitur: « Qui gemunt et moerent pecora » cata et iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorum ². » Populum suum non diceret, quem solis illis illæsis perire mox jubet, nisi eum populum qui ejus sacramenta gestabat. Dicit et Dominus de superseminatis zizaniis, « Sinite utraque crescere usque ad messem ³: » id est, triticum et zizania. Et ipse interpretatur messem, finem esse sæculi; agrum vero, ubi utrumque seminatum est, mundum esse. Oportet itaque usque in finem sæculi crescere utrumque per mundum. Unde jam non permittuntur isti suspicari, aut asserere quod dicunt, omnes bonos defecisse de mundo, ut in sola parte Donati remanerent. Conantur enim contra apertissimam sententiam Domini dicentis: « Ager est hic mundus: et, Sinite utraque cres-

¹ Cant. ii, 2. — ² Ezech. ix, 4. — ³ Matth. xiii, 30.

cere usque ad messem : et, Messis est finis sæculi. Est alia similitudo apertissima de commixtione malorum et bonorum intra eandem sacramentorum communionem et connexionem, quam Dominus ipse et ponit, et exponit. « Si- » mile est, inquit, regnum cœlorum sagenæ missæ in » mare, quæ congregat omnia genera piscium. Cum autem » esset impleta, eduxerunt eam ad littus, et sedentes ele- » gerunt optimos in vasa sua, malos autem foras mise- » runt. Sic erit in consummatione sæculi: exient Angeli, » et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos » in caminum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium ¹. » Nulla ergo malorum commixtio terret bonos, ut propterea velint tanquam retia rumpere, et a congregatione unitatis exire, ne homines non pertinentes ad regnum cœlorum in sacramentorum consortio patiantur: quandoquidem cum ad littus, id est, ad finem sæculi ventum fuerit, fiet debita separatio, non humana temeritate, sed divino iudicio.

XXXVI. De paucitate autem bonorum ipse Dominus apertissime dicit: « Intrate per angustam portam: quam » lata et spatiosa via est, quæ ducit ad interitum, et multi » sunt qui pergunt per illam. Quam angusta porta et » arcta via quæ ducit ad vitam; et pauci sunt qui ingre- » diuntur per illam ². » Istos paucos Donistatæ se putant esse, et ideo dicunt periisse orbem terrarum, se autem in hac paucitate, quam laudavit Dominus, remansisse. Qui quando comparantur cum eis, longe pauciores Rogatistas aut Maximianistas objicimus, qui se ab eis separaverunt, si existimant sibi de paucitate esse gloriandum. Verumtamen hanc paucitatem in comparatione multitudinis malorum, esse a Domino commendatam; multitudinem autem bonorum, cum per se ipsam consideratur, non tacuisse Scripturas, legant, et videant quam plura testimonia re-

¹ Matth. xiii, 47-49. — ² Id. vii, 13-15:

periantur. Unde enim ipsum semen Abrahæ ¹, sicut stellæ cœli et sicut arena maris promittitur ², nisi propter innumeram multitudinem? Cum dicat Apostolus ideo dictum esse: « In Isaac vocabitur tibi semen, quia non filii carnis, » sed filii promissionis deputantur in semen ³? » Unde: « Multi filii desertæ magis, quam ejus quæ habet virum ⁴? » Unde: « Multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cœlorum, » filii autem regni ibunt in tenebras exteriores ⁵: hoc est, impii Judæi? Unde dicit Apostolus: « Ut mundaret nos » sibi populum abundantem, æmulatorem bonorum operum ⁶? » Unde Apocalypsis millia millium dicit esse sanctorum Ecclesiæ filiorum ⁷? Ecce ipsi dicuntur multi, qui dicuntur et pauci. Quare, nisi multi per se ipsos considerati, pauci autem in comparatione iniquorum?

XXXVII. « De nobis, inquiunt, dictum est: Erunt primi qui erant novissimi. Ad Africam enim Evangelium postmodum nusquam venit: et ideo nusquam Litterarum apostolicarum scriptum est Africam credidisse. De Orientalibus autem et cæteris gentibus, quæ in sanctis Libris commemorantur fidem recepisse christianam, dictum est, « Erunt » novissimi qui erant primi, quia recessuri erant a fide ⁸. » Nonne ista est hæreticorum cavenda calliditas, volentium convertere verba Dei a veritate propter quam dicta sunt, ad perversitatem in qua ipsi sunt? Cur enim hoc non potius de Judæis intelligimus, qui novissimi facti sunt cum fuissent primi; et de christianis ex gentibus, qui primi facti sunt cum fuissent novissimi? Quem intellectum si aliquo certiore documento probare non possem, sufficere debuit bene judicanti auditori, quod invenerim exitum in his verbis, unde istos appareat nihil pro se attulisse tanquam

¹ Gen. xv, 5. — ² Id. xxii, 17. — ³ Rom. ix, 7. — ⁴ Isai. liv, 1. — ⁵ Matth. viii, 11. — ⁶ Tit. ii, 14. — ⁷ Apoc. v, 11. — ⁸ Matth. xx, 16-18.